Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Bosanska misa Andrije Pavliča

Fra Ivo Marković

Andrija Pavlič je za 800. obljetnicu franjevačkog pokreta, koji se više od 700 godina po bosanskim franjevcima oživotvoruje u Bosni, skladao misu s latinskim tekstom i nazivom Missa Bosniensis. Napisao je i posvetu: Posvećeno Sv. Franji Asiškom, svima nesretnima, ispaćenima i izgubljenima ovoga svijeta, te bosanskim franjevcima i zboru Pontanima. Stvaralačka energija svakako je nagnala Andriju da ništa od toga ne bude bez teška razloga, nego iskaže njegovo temeljno nagnuće: misa je najčešći libreto i glazbena forma sa sudbinskom ozbiljnošću; Bosna je sveti prostor; latinski jezik upućuje na trajanje i univerzalnost; Sv. Franjo na nepatvorenu iskrenost koja se hrani iz nadahnuća solidarnosti s nesretnima, ispaćenima i izgubljenima ovoga svijeta – iz srca franjevačke duhovnosti; Pontanima je simbol neuništiva duha Bosne koji uspijeva na otkrivanju, prihvaćanju i poštovanju drugosti i različitosti.

Kada su zborovi Opere Narodnog pozorišta Sarajevo i Pontanima počeli čitati složeni, disonantni i nimalo za izvedbu lagani notni zapis Andrijine mise, čuli su se glasovi: po čemu je ova misa bosanska!? Na to se čuo komentar Pontanimine sopranistice Nade Bojanić, koja svemu pristupa sa svom dušom: pa ova je misa posve bosanska! Da, iako u čitavoj misi nema nijedne sekvence koja će uputiti na neki izravan glazbeni trag Bosne, sva misa diše snagom tona i odjeka što izlazi iz najintimnijeg duhovnog bića Bosne, sva intonacija te glazbe izvire iz tonike glazbenog pamćenja Bosne i njezine utkanosti u širi slavenski duh, ona osluškuje glazbu upokojenu u stećku i jeku upijenu u bosansku zemlju. Muzičari rado skladaju muziku na dojmovima slika poput Modesta Mussorgskog koji je skladao za klavir Slike sa izložbe Viktora Hartmana. Slušajući Andrijinu Bosansku misu, čovjek poželi biti slikar i putanje glasova, njihove harmonijske odnose i ritam forme izraziti bojom.

Slušajući Bosansku misu Andrije Pavliča nameće se aktualna usporedba: Iako je nova Himna BiH predivno skladana, udžbenički i školski, ona nema romantike narodnog pamćenja, ona je univerzalno evropska ili zapadna, ali u njoj nema traga Bosne i te slavenske duše kojom diše Bosanska misa.

Andrija to postiže mistificiranom praslavenskom sekundom koja dominira u misi, napetostima tonova kvarte, septime, subdominantne sekste (sixte ajoutée) i neizmjerljivom njihovom glazbenom asocijacijom, neiščekivanim tonalitetskim razinama, akordskim odnosima i vrhunskim osjećajem za ritam cjeline forme. U Andrijinoj glazbi temeljni ton, tonika, na kojoj počiva sva glazbena nadgradnja, ima

odlučujuće simboličko značenje: tonika je zemlja, razdjelnica između života i smrti, tlo iz čije utrobe izrasta život i vapaj za vječnošću. Zato sva misa, iako rabi posve suvremeni glazbeni repertoar, ima neku snagu homofonog oslonca, kao da izrasta iz moćne strune gusala zategnute na licu zemlje Bosne, pa sav nadograđeni tonalitet kao cjelina djeluje harmonijski funkcionalno. Glazbenica Maja Budimir otkriva iz pojedinih akcenata da je ritmička dinamika bosanske mise inspirirana bosanskim kolom, pjesmom i instrumentima i sličnim tragovima, što će svakako doći do izražaja u samoj izvedbi. Očito, iako je Andrija potpuno čovjek suvremenoga senzibiliteta, dok je skladao misu, u duhu se oslanjao na neizbrisive tragove sjećanja, zavičaja, Bosne u sebi.

ALELUJA Andrije Pavliča, kojom je Pontanima u Rimu 2007. na natjecanju Musica mundi osvojila prvu nagradu za modernu duhovnu muziku, izvrsno reflektira skladateljevo osjećanje života, način izražavanja i ritam stavaka u formi kakvi su prisutni u cijeloj misi. Andrija nema izravna poklika Aleluja s kojim primjerice Bach smjesta tako reći skače na nebesa. Andrija svoju Aleluju vadi iz utrobe zemlje, iz tišine podzemlja izvire ne poklik, nego vapaj za životom, smislom. Tek kada se taj vapaj artikulira i stabilizira, pokreće se glazbeno uzdignuće koje, i kada se posve otrgne od zemlje u čisto uzdignuće i radosnu igru, opet u sebi nosi trag sjećanja na besmisao iz kojega se uzdigao.

KYRIE nema mistične povezanosti s Gospodom kojemu se obraća, ono izrasta iz tmine apsurda i smrti, to je više vapaj i traganje za smislom, potreba za molitvom, nego sama molitva. Prvi ton dolazi ispod tonike, iz tišine i tmine podzemlja, odgovara mu napeti iskorak kvarte, pa disonanca napetosti sekunde, a tek onda ulazi bas koji sve utemeljuje i osmišljava, te otvara put za trajanje u suzdržanom subdominantom iskoraku koji ne dopušta dominantu otvorenost. Nakon personificirana zaziva soliste koji izlazi iz akordske napetosti, sada kreće tonični bas kao uhvaćeni oslonac na koji se oslanjaju tonovi, na kraju i onaj alt iz podzemlja. Postupno se sve opet otvara onom suzdržanom iskoraku subdominante koji će trajati i na kojemu eksplodira snažni Allegro pesante, krik za izbavljenjem koji želi probuditi Gospoda iz nekog Makova Kamenog Spavača, protestira, plače, moli i igra se. Pri kraju se sve smiruje u mistici tišine, zbližavanja, sjedinjenja, svi se glasovi spajaju u jedan, Bog je Emanuel, među nama: Christe eleison. Unisone oktave na kraju dijeli i otvara novome završna poruka kvinte.

GLORIA izrasta iz darovane sigurnosti otkrivene u Kyrieu. Pokreće je intonacija fanfara. Dostojanstveno ustaje sa stabilne zemlje i propinje se u uzdignuće koje slavi još nedosegnuto in excelsis Deo – Slava Bogu na visini, slava Ljubavi bez koje je nemirno srce ljudsko dok ne otpočine u njezinu zagrljaju, kako je tu mistiku opisao Sv. Augustin. Drugi stavak je igra ljubljene djece u božanskome miru na zemlji – Et in terra pax, koji se opet okreće u uzdignuće hvale – hvalimo te, blagoslivljamo te, slavimo te. Slava – Gloria sada doseže uzvišenu vjerničku predanost. Treći stavak Gratias – zahvaljujemo ti, je fuga solista u dijalogu poklika sa zborom. Završni Gratias je u kvartnom akordu sputanosti, ljudska hvala nije dostatna toj Slavi. A potom sve pada na koljena i u tišini šapće molitvu Domine Deus – Gospode Bože, kralju slave. Molitva se u žagoru uzdiže sa Sv. Duhom u slavi Boga do Amena u čistom uzdignuću, šetnji po nebesima u kojoj zbor i orkestar predaju svu snagu i završava u akordu radosti terce.

CREDO je šapat zemlje, recitativ uzdaha svega stvorenja za posinjenjem iz kojega izbija ispovijed, unisoni poklik ljudi kao vrhunca i svijesti svega stvorenja: Credo – Vjerujem. Po inkarnaciji, utjelovljenju, u stvorenju se nastanio spasiteljski božanski život – ispovijeda se unisonim vrhuncem et homo factus est. Potom se niže ispovijed događaja spasenja, Et resurexit – I uskrsnu probija pregradu prema vječnosti, razigrani ritam i sveta napetost odišu tragom vječnosti na zemlji i završavaju eksplozijom poklika Amen koji se smiruju u konačno čistom akordu dosegnutog blaženstva.

SANCTUS se igra na dosegnutom blaženstvu Creda – na tjeskobnoj zemlji anđeoska igra vječnosti. Potom u moćnim intervalima iz duša narasta poklonstvena proslava: Sanctus Deus Sabaoth – neka je Svet onaj koji je nad svime, iz kojega sve proizlazi i kojemu se sve vraća. Pleni sunt coeli – puna su nebesa, opet se poletni unisoni zalet uzdiže prema nebesima, nebeski razlaže i spušta u božansko jedinstvo na zemlji koje se opet vraća onoj početnoj nebeskoj igri Hosana. Benedictus – Blagoslovljen uvode osobe solista. To je čista glazbena meditacija, molitva srca, čini se da bi taj dijalog solisti i zbor trebali izvesti na koljenima kako bi ih pokret uzdignuća podigao ne samo na noge, nego pretvorio u anđeoska bića koja će se opet razigrati u finalnom Hosana.

AGNUS DEI – Jaganjče Božji počinje zbor razorno skrušenom tugom i vapajem razosobljenih grešnika koje boli udaljenost od blizine doživljene vječnosti. Iz te doline suza izvire osobna molitva solista koji zbor/hor grupe grešnika pretvaraju u zajednicu molitelja. A zajednički nazivnik najdubljeg vapaja čovjeka i stvorenja izrečen u Bosanskoj misi je Mir. Dona nobis pacem! Daruj nam mir! Mira nema bez cjelovita ljudskoga pokreta s okusom vječnosti. Mir s neba spušta se na zemlju da postane šapat zemlje, Mir Bosne. Šaptom Pacem – Mir nestaje u tišini, kako bi se nastanio u licu zemlje i pod kožom svih ljudi i svega stvorenja.

Sarajevu, 7. ožujka 2009. – © 2010 Ivo Marković

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.